

ХУДОЖНІ ПРИЙОМИ «МІСТИЧНОГО» (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ О. ІЛЬЧЕНКА «МІСТО З ХИМЕРАМИ» ТА В. ДАНИЛЕНКА «КОХАННЯ В СТИЛІ БАРОКО»)

У статті досліджено художні засоби створення ефекту містичності. Зокрема описано принцип поліфонічності зображення подій і явищ, завдяки якому іманентність (архітектурний код Києва) сприймається як прояв трансцендентного, що властиве містицизму як специфічній формі світосприймання. Актуалізація міфологічної пам'яті через знаки, символи, віщі сни дозволила письменникам розгорнути в романах мотив апокаліптичності. Архетипний код творів, представлений у сюжетних колізіях протистояння Змія і Софії (Тіні і Самість) в романі О. Ільченка «Місто з химерами», Колядевича і Юлії Маринчук (Его і Аніми) у В. Даниленка («Кохання в стилі бароко»), дав можливість з'ясувати гностичний підтекст романів: процес самопізнання людини. Він репрезентує глибинні проблеми духовного буття сучасної людини – пошуку нею свого духовного начала. У роботі розкриті символічні коди творів, з'ясовано роль і значення енігматичного принципу розгортання сюжету як способу досягнення ефекту містичності.

Ключові слова: містичне; гностицизм; поліфонія; енігматичність; міфологічність; архетипи.

Два романи, В. Даниленка й О. Ільченка, опубліковані майже одночасно 2009 року викликали неабиякий резонанс серед літературних критиків з кількох причин. Насамперед вони стосуються одного топосу – Києва. За аналогією до промовистої метафори, присутньої в обох текстах («серце будівлі» («Місто з химерами») та асоціацією людських пристрастей із архітектурними спорудами («Кохання в стилі бароко»), столиця України сприймається як «серце» і духовний центр нашої Батьківщини. Архітектурний та культурний код, який запропонували автори, занурює читача в духовний вимір буття українства на межі століть – апокаліптичного часу, сповненого драматичних, напружених переживань, пов'язаних із кардинальною зміною світоглядних орієнтирів і суспільного устрою. Тобто із процесом руйнування усталеного, системно організованого світу. Зрештою цікавість читача і критика була стимульована детективною інтригою творів та їх містичним дискурсом, що було вперше помічено і актуалізовано Л. Шутяк і Т. Трохименко.

Найбільш докладно сюжетно-композиційну та ідейно-тематичну складову романів проаналізував Я. Поліщук у розділі «Місто, вартє культу», вміщеного у книзі «Ревізії пам'яті» [10]. Художня парадигма архітектурної візії Києва у романах була предметом наукових студій В. Степанищенка [12]. Оніричність як структурний елемент нарративу розглядався О. Вещиковою [3], О. Башкировою та А. Трофименко [2]. Проблеми поліфонії як засобу репрезентації міфу у

романі В. Даниленка торкнулася Т. Сушкевич [13]. Незважаючи на достатню присутність творів у полі зору літературознавців, актуальним залишається проблема осмислення поетики «містичного». Саме крізь цю призму пропонуємо розглянути романи В. Даниленка та О. Ільченка, присвячені містичній історії Києва. Мета студії – з'ясувати основні поетикальні принципи створення містичного дискурсу у романах «Кохання і стилі бароко» та «Місто з химерами».

Поетика містичного – актуальна і непроста проблема для сучасного літературознавства. Масив художніх текстів, що з'явився з кінця ХХ та в перші десятиліття ХХІ століття, демонструє неабияку популярність містичних тем, сюжетів, образів, що свідчить про значимість містико-езотеричного підходу в пізнанні сучасною людиною себе і світу. Така актуалізація містики в світоглядно-духовному вимірі сьогодення зумовлена кризою гуманізму Нового часу, дискредитацією секуляризованих інститутів, які пропонували концепцію духовності, альтернативну релігійній догматиці, зрештою християнському культу (не вірі) вичерпали свій «пастирський» потенціал. Сучасна людина шукає виходу із психологічного колапсу катстрофізму, в який її занурив нігілістично-цинічний постмодернізм. Одним із варіантів духовної орієнтації стає містико-езотерична субкультура або відродження «примордіальної традиції» (Р. Генон).

Тож містичне як естетичний феномен став предметом мистецтвознавчих дискусій, у тому числі і літературознавчих. В Україні за останні десятиліття

з'явилася низка розвідок, які торкаються цієї проблеми, проте вони мають несистемний характер (Н. Зборовська, О. Червінська, Н. Мафтин, Н. Висоцька та ін.), що створює простір для наукових спостережень та узагальнень.

Пізнання естетичної природи «містичного» генетично пов'язане із трактуванням феноменології. «Містичне», «містика» у трактуванні М. Еліаде [16], К. Г. Юнга [17], С. Аверінцева [1] – це надчуттєвий спосіб пізнання буття, наближення до духовного, Божественного, результати цього пізнання – містичний досвід. «Містичний досвід виникає у результаті онтологізації внутрішніх духовних станів, яким приписується позаособистісний статус <...>, – зазначає Н. Девдаріані. – Поява містичної свідомості пов'язана із подвоєнням реальності у свідомості людини, що пов'язане із протиставленням впорядкованості соціального організму і стихійності впливу на нього природних сил. Його формування зумовлене проблемою подолання відчуження людини від своєї родової сутності і пошуком цілісності світогляду» [6, с. 87]. Тож, по-перше, містичне як феномен естетичний визначається об'єктивністю, що маркує його відмінність від фантастичного; по-друге, його зміст складає актуалізація архетипів, що визначає індивідуалізацію Его. Оскільки містичний досвід не може бути відтворений через традиційний понятійний апарат, тому формою його репрезентації стають символи, які, переважно, мають міфопоетичний характер. Третій момент. Спостереження за способами організації репрезентації містичного в художній літературі дозволяє нам визначити два їхні типи. Перший: містичне представлено у тексті як герметична система, яка об'єктивує внутрішній досвід митця (містичне як психофізичний стан) через систему символів і знаків, повторювальних мотивів (наприклад, твори Галини Пагутяк). Другий вид – це створення такого художнього образу, який дозволяє ірраціональне сприймати як реальне, уникаючи алегоричності та символічності.

На наш погляд, романи В. Даниленка та О. Ільченка якраз і втілюють другу модель репрезентації «містичного». Постає логічне питання, яким чином створюється ефект містичності? К. Г. Юнг зазначав, що відчуття містичного є відлунням архетипів у підсвідомому людини. Психологічно цей ефект ґрунтується на схильності людини надавати процесам чи явищам ірраціонального тлумачення, інтуїтивно відчувати і відповідно інтерпретувати як закономірність випадкові події [18, с. 308]. Подібне у первісних культурах спостеріг і М. Еліаде [16]. Тож це дає нам право стверджувати, що ефект містичності виникає у момент зведення у одному смислового та рецептивного вимірі двох площин – трансцендентної та іманентної. Досягається це через одночасний показ певних подій і явищ, їх одночасної присутності, збігу у часі та просторі, що у художньому плані реалізується завдяки прийому поліфонії. Він стимулює нашу архетипну пам'ять і містицизм.

В. Даниленко та О. Ільченко вдало використали цей прийом у сюжетобудуванні романів. Зауважимо, що сам архітектурний код Києва, який використовують автори, не криє в собі містичності. Проте історії, які з ними пов'язані, мають трагічний характер, адже на архетипному рівні асоціюються із танатичністю.

На символічному (міфопоетичному) рівні реалізуються у мотивах смерті, загибелі, руйнування і знищення, що втілюють ідею апокаліптичності.

Так, оповідаючи історію «дому з химерами», О. Ільченко актуалізує есхатологічні переживання межі століть, пов'язані із руйнуванням усталеного порядку. Катастрофізмом пронизана як історія особистого життя Владислава Городецького (охолодження стосунків із дружиною Корнелією, втрата кохання, душевної теплоти та близькості між подружжям; його жага полювання), так і картини життя передреволюційного Києва (загибель робітника, поява червоних прапорів, збуджених натовпів, громадянська війна), резонує він в історії апокаліптичної трансформації Російської імперії. Усі ці події мають поліфонічний характер, змальовані паралельно, проте з очевидним підтекстом щодо їхнього взаємозв'язку. Його смислове наповнення і значення актуалізуються на міфопоетичному рівні, адже все описане вище є художньо переосмисленим і трансформованим *мотивом гріху самопізнання людини та вигнання її з раю*. Одразу зазначимо, що цей мотив формує парадигму філософських посилів роману, причому містичне є лише субформою її втілення. «Будинок з химерами» В. Городецького – це символ іманентного та трансцендентного вимірів буття. Так, його будівництво було розпочате через бажання митця довести можливість зведення будівлі на небезпечному ландшафті, на крутосхилі. Своєрідна перемога інтелекту, знань, розуму архітектора над природною стихією стали символічним втіленням відкриття першою людиною свого творчого потенціалу, зворотною стороною якого стала самовпевненість та егоїстичність у бажанні зрівнятися у можливостях із Богом. Такий ракурс відкриває гностичний підтекст цієї колізії, який відсилає нас до вічного протистояння Бога і Деміурга (диявола). Саме інтенціям останнього гностики приписують створення матеріального світу, інтелектуальний і творчий розвиток людини, що супроводжується одночасним її духовним зубожінням. Подібну ситуацію спостерігаємо і з Владиславом Городецьким, душа котрого стає ареною протистояння цих двох начал. Він одночасно є митцем – творцем прекрасного – і руйнівником, бо має пристрасть – полювання, що, фактично, перетворюється на криваве вбивство тварин – своєрідне символічне ритуальне жертвоприношення. Характерно, що свої експедиції він влаштовує до сакральних, недоторканих місць – на Алтай та в Африку, які вважаються коліскою людства. Таким чином, цей образ стає символічним втіленням гріхопадіння людини, втрати нею любові до суцього. Душа Городецького стає ареною протистояння двох начал – божественного та демонічного.

Разом з тим його роздвоєння – це духовна колізія людини межі століть, творця, що став резонатором духовного виродження соціуму початку ХХ століття. Химери його будівлі – це символічна репрезентація демонізації людського духу, а створення культових споруд – це спроба збереження божественного у профанізованому світі. Вони стають символічним ключем до розкодування цього міфопоетичного мотиву.

Містичний дискурс екфразису «будинку з химерами» з'являється завдяки сприйманню героями його як таємничого, такого, що містить прихований зміст.

Загадковість актуалізується через збудженню міфологічної пам'яті, що проявляється у процесі розкодування образів-символів зображень. Так, дружина архітектора Корнелія, звертаючись до чоловіка, відкриває містичний підтекст створеного ним: «Кого ти хочеш ввести в оману? На будинку ховаються ящірки, крокодили, змії! Не просто якісь вужі і гадюки, а оті мало не біблійні гади, спокусники роду людського!» [8, с. 24]. Артем і Влад – сучасні підлітки, світоглядно та психологічно сформовані у форматі інформаційного раціонального світу, – відкривають той же містичний підтекст химер В. Городецького: «Я помітив, що всі зображення на ньому можна поділити на дві групи. Перші – цілком реальні зображення ящірок, жаб, голів косуль, носорогів, слонів... До речі, там слонових голів рівно десять, я полічив! <...> Друга група зображень – абсолютно фантастичні істоти. Це якісь русалки і дивні морські потвори, такі собі «дельфіни» <...> Потім – дивніше: отой довжелезний змії, що повзе по лівому рогу фасаду, якщо дивитися з Банкової. І не надто він схожий на справжніх пітонів чи удавів. А праворуч на фасаді, там, де невелика округла банька, – зовсім дивовижний, страшний, і аж ніяк не «пазітійний» дракон. Його поборює орел. Але за орлом – огидний змії, що підкрадається до нього із роззявленою пащею. Язик у змія потворний. От я і міркую, що ці дві групи означають?» [8, с. 66]. Ці образи втілюють міфологічний поділ світу на верхній (духовний, божественний) світ і нижній (хтонічний, демонічний). Символіка образу слонів, за твердженням Х. Є. Керлота, має містичний підтекст. Вони вважаються кариатидами Всесвіту, світовою віссю, а за аналогією кольору (сірі, білі) та розміру (великі округлі) асоціюються із хмарами – горішнім світом. В індуїзмі вони є втіленням божественного духу [9, с. 473]. Десять – означає повноту, універсальність, Всесвіт, первісно-природну рівновагу між цілим та елементами. На противагу їм змальований ряд хтонічних істот (змії, дракон, істоти підводного світу). У міфології вони мають амбівалентне значення, проте у контексті зображеного О. Ільченком позначені як символи деструктивного, руйнівного начала буття, уособлюють концепт «звіра». У психоаналітичній інтерпретації дракони і змії є втіленням інстинктивної природи людини чи народу, темного, несвідомого начала душі. Саме цей асоціативний ряд романіст втілює у тексті, розгортаючи метафору підсвідомого як оскверненого, десакралізованого. Відтворена В. Городецьким на фасаді будинку сцена битви нечисті (дракона) з орлом мала відобразити вічне протистояння творчого та деструктивного начала людини. У тексті цей конфлікт має тривірне розгортання.

I. Особистісний. Змії як прояв підсвідомого (деміургійного) митця проявляється у його снах, керує його життям і творчістю, у суті своїй є втіленням його пристрасті: «Владислав робитиме таке миле й приємне для Змія: він ритиме землю, будуватиме каналізацію, сортири – на Подолі. <...> Городяни платитимуть архітектору за будівництво підземних ходів із нечистотами, де так добре почувається Змії. О, то чудовий задум! Хіба ж пан Владислав не хоче мати кошти, щоб витратити їх на свою улюблену забавку –

вбивство? Убивство звірів, птахів... Адже це так приємно – вбивати їх сотнями! <...> Змії допоможе йому: будуть і далекі мандрівки, і влучні постріли, і десятки визначних трофеїв! <...> Адже найшляхетніша розвага – вбивства різними способами, відчуття свіжої крові, смак гарячого смаженого м'яса!» [8, с. 28]. Його владі опирається Самість героя – його духовне начало, яке актуалізується у прозріннях, вольовому протистоянні Змієві, пророцтві шамана. Саме цей елемент психіки спонукає Владислава Городецького будувати культові споруди – костели, храми, мечеті тощо.

II. Культурний. У романі письменник розгортає конфлікт язичницького і християнського, первісного і культурного, що, на рівні авторської інтерпретації, асоціюється із протистоянням божественного і демонічного, втіленого в образах символів святого і поганського. О. Ільченко звертається до містичної історії Києва – Змієвого Міста, – представленій у візіях Городецького та в розповіді Вікентія Хвойки, котрий «виявив тасмичні поганські капища на Старокиївській горі, невідомі зниклі цивілізації на Подніпров'ї, старші за Шумер та Єгипет» [8, с. 80]. «Змії незнищений, йому досі належать незліченні, неміряні ходи, нори, печери, лабіринти Вічного Міста над Дніпром. І скільки б не називали те Місто святым, одухотвореним, «Срусалимом землі Руської», однак – воно належало й належатиме Змієві! Жоден жалюгідний кожум'яка чи змієборець не здолає вовік Володаря пагорбів і підземель» [8, с. 27]. Вони породжені специфікою розташування міста, легендами та переказами, билинним і казковим епосом, візерунками писанок, що сягає праісторичних часів і актуалізує міфологічну свідомість читача. З них постає образ Змія як Деміурга Києва, його першооснови і першопочатку як втілення амбівалентності світу: як єдність протилежностей, діалектики добра і зла. Проте, розповідаючи про історію Змієвого Міста, В. Хвойка акцентує увагу на більш пізньому варіанті міфологічного мотиву змієборства, представленого в християнстві – мотив боротьби святого Георгія-Юрія з нечистим. Завдяки цьому у творі актуалізується інша інтерпретаційна модель образу і мотиву Змія: він стає уособленням язичницької культури давньої Русі, побореної і загнаної християнством у «низ» – у підсвідоме народу, є символом Тіні сучасної культури. У романі Змієві протиставляється Софія Київська – «християнського сакрального центру Києва», його духовного осердя [8, с. 82].

III рівень – гностичний або архетипний. Цей рівень реалізації конфлікту конструктивного і руйнівного генетично пов'язаний із II рівнем, опозиції якого стають символічним кодом більш глибокого філософсько-релігійного, містичного конфлікту. О. Ільченко у розповіді В. Хвойки подає читачеві знак-зачіпку, яка актуалізує гностичний дискурс твору. Змієві протиставляється **Мудрість-Софія**. У гностицизмі Софія – це уособлення первісної духовної сили (Самість). Спокушена оманю (Змієм) самопізнання, вона поринула у глибини свого підсвідомого – у темряву, в реальний матеріальний світ. Одна її частина завжди перебуває у духовному вимірі, а інша, пізнаючи свою

істинну суть, шукає шлях до Бога. Змій (її Тінь, Логос) перешкоджає її духовному просвітленню. За К. Г. Юнгом, комплекс Анімі (у нашому випадку Софії (духовності), що є символічним втіленням образу ідеальної Батківщини) відповідає історичному описові душі, якій властивий містицизм [18, с. 309]. Тож, цей інтерпретаційний рівень втілює ще й тугу сучасної людини за сакральним простором Вітчизни: «До речі, – говорить Влад, – один філософ казав, що світ утратив колишню спорядкованість і обжитість, що зник той сакральний вимір, та явленість божественного, яка перетворює просте житло в Дім» [8, с. 147].

Таким чином, автор розгортає драматичну колізію занепаду людського духу, повелителем якого стає темна сторона її психіки, яскравим прикладом чого стають апокаліптичні сторінки історії межі століть і профанність сучасної культури. До речі, цей гностичний підтекст виявляється і у віщих снах головного героя роману «Місто з химерами»: під час весільної церемонії у костелі дівчинку і хлопчика (Корнелію і Владислава) виганяє ксьондз. У цих образах постає образ духовної драми героя та світу загалом, що страждає від «роз'єднаності» Логосу і Софії – Его та Самості.

Подібну міфологічну модель спостерігаємо і в романі В. Даниленка «Кохання в стилі бароко», де розгадування кросворду Колядевичем мимоволі сприяє проникненню у сучасний Київ демона Зуаба-Кебаба, що є метафоричним втіленням духовної деградації сучасного суспільства. Письменник паралельно зображує пошук архітектором відповідей на загадки Юлії Маринчук і історію матеріалізації злого духа в просторі сучасного мегаполіса. Цей збіг (поліфонія) стимулює містичне переживання, спонукаючи інтерпретувати події сучасності (продажність політиків, святотатство священників, вакханалія людських пристрастей у найгротесковіших формах (історія Великої Мами, застілля у пані Уляни тощо)) як ознаки апокаліпсису, приписувати їх впливові демона, а не моральній та духовній деградації суспільства.

Містичний ефект «Кохання...», на відміну від роману О. Ільченка, значною мірою формується завдяки енігматичному наративу, який актуалізує відповідні міфопоетичні та архетипні коди. Як зазначає Н. Зражевська, «енігматичні тексти побудовані на древній забутій пам'яті людини» [7, с. 14], як власне і жанр містики.

Основним сюжетобудівним принципом роману В. Даниленка розгадування головоломки, яка має відкрити таємницю смерті чоловіка Юлії Маринчук. Зауважимо, що сама сюжетна колізія зв'язку Колядевича і героїні має містичний характер. Поява жінки в житті архітектора має загадковий характер: з'являється нізвідки, пропонує дивну, а згодом небезпечну справу, яка призводить до низки таємничих смертей (наприклад, Бабака, котрий позичив Колядевичу книжку «Містика Києва»). З нею пов'язані містичні знаки (збуджують міфологічну пам'ять), котрі вказують героєві на її природу, але на які до пори він не зважає: гудзики на блузці – «чотири чорні бутони – парне число смерті» [4, с. 12], білий лімузин (асоціативно – білий кінь апокаліпсису), брошка у вигляді

сарани, віщий сон героя, в якому йому з'являється світлокоса жінка, заради якої він «витає з ясен цілі зуби, як корінці з рясту» [4, с. 26], чорний кіт, котрий ігнорував Юлію, ім'я останньої нареченої Городецького, що збігалось із іменем героїні, зрештою – червоний капелюх та жовті лілеї як знаки фатальної кірчності буття Колядевича. Вони стають натяками на істинну – містичну сутність Юлії Маринчук. Вона є втіленням смерті. У піковий момент їхніх стосунків жінка натякає на свою природу: «У кожній людині схована смерть, тому пізнання себе – це пізнання своєї смерті» [4, с. 150]. Отже, сюжетним центром твору є загадка смерті, загадка Юлії Маринчук. Її розв'язання безпосередньо залежить від вирішення етапних завдань кросворду, який потрапляє до рук Колядевича. «Це якась дивна загадка, що обертається навколо київських будинків» [4, с. 16], – говорить спокусниця. Таким чином, ключем до розгадки тринадцяти (містичне число смерті) стають історії тринадцяти проклятих місць Києва.

Зауважимо, що важливу роль у створенні містичного дискурсу твору відіграє авторська установка, що виявляється зокрема у сприйманні духовної суті Києва. В інтерв'ю львівській «Ратуші» В. Даниленко охарактеризував Київ як місто, що живиться енергією чужинців, випомінює язичницьку, земну містику, є відхристиянським містом, де й донині використовуються дохристиянські практики [5].

Історії, з яким пов'язані ці місця, послідовно, але до певного часу приховано, через натяки відкривають нам суть стосунків Колядевича і Юлії Маринчук, що має глибокий психоаналітичний та архетипний підтекст. Це створює поліфонічний ефект, завдяки якому як пазл, складається філософський посил тексту.

Зупинімося на цьому детальніше. Ключем до розуміння головної сюжетної колізії стає метафізичне розуміння смерті як завершення епохи, «великої жертви» в ім'я духовного відродження, оновлення [9, с. 474–475]. Смерть Колядевича має ритуальний характер з одного боку: символіка його імені Колядевич – Коляда означає язичницьке свято народження нового Бога-Сонця. Коляда в українській міфології – богиня неба, вагітна Сонцем-Божечем. Щороку за нею ганяється Мара (Марена) (у В. Даниленка Юлія Маринчук за співзвучністю), аби встановити вічну ніч. Мара – слов'янська богиня зла, темної ночі, страшних сновидінь, мору, хвороб, смерті та володарка Підземного Світу – Наві. Вважалася уособленням всіх нечистих сил. Ім'я цієї богині пов'язано зі словами «морок», «морочити», «смерть», «марев», «мор» та ін. В розумінні давніх слов'ян смерть не була повною перервою життя як такого, а лише переходом до життя іншого – до нового, бо так вже відбувається, що після зими, яка забирає із собою все старе, віджиле, завжди настає нова весна [11].

Відповідно смерть-народження – це процес циклічного оновлення світу. З іншого, йдеться про митця і чоловіка. Тож у цьому ракурсі варто говорити про аналітичний і гностичний аспекти інтерпретації цього міфологічного мотиву. Йдучи за юнгівською концепцією, процес розгадування Колядевичем кросворду – це процес власного самопізнання, осягнення Анімі

(драматичні стосунки із Юлією Маринчук, які позбавляють його егоцентричності та самозакоханості, владності та тиранічності, «оголюють» його чутливість, вразливість, імпульсивність тощо), становлення Самості через ініціальну смерть. У гностичному аспекті йдеться про митця – Деміурга, котрий пізнає Вічну Любов (Софію), що є творчим началом буття.

Історії, в яких закодовано містичне знання (архетипне), є своєрідним віддзеркаленням духовного прозріння Колядевича, а ширше – вічного процесу духовного саморозкриття людства, процесу одухотворення кохання. Усі вони мають спільний смисловий та образний центр: провідним є мотив кохання і пристрастей, які воно породжує, а ключовим образом сюжетів є жінка-спокусниця. З кожною новою історією його символічний ключ конкретизується: він історії суперництва в коханні (прокляття дому Вишневської) до

історії жінки-натхненниці (історія Сержа Лифаря, Л. Родзянко), розповіді про Музу О. Архипенка й О. Мурашка. Сюди ж влітаються оповіді, пов'язані із історією України, її поневоленням та боротьбою за свободу (протистояння відьми Домки і Менглі-Геря, доля Кирила Розумовського).

Таким чином, розгортання містичного дискурсу в романах О. Ільченка і В. Даниленка пов'язане із використанням художнього прийому поліфонії, завдяки якому створюються ефект оприявлення трансцендентного в іманентному. Він збуджує міфологічну пам'ять читача, яка наповнює символічним підтекстом цілком реальні події, факти явища, надаючи їм містичного (загадкового) значення. Містична історія Києва, представлена через архітектурний код міста, дозволила письменникам порушити важливі проблеми духовного буття України від найдавніших часів і до сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С. С. Мистика / Аверинцев С. С. // Философский Энциклопедический словарь. – М. : Наука, 1983. – 376 с.
2. Башкирова О., Трофименко А. Художні виміри божественного та демонічного в романі Олеся Ільченка «Місто з химерами» / Ольга Башкирова, Анастасія Трофименко // Синопис : текст, контекст, медіа. – № 4. – 2015.
3. Вещикова О. Пролептичний потенціал сновидіння в структурі художнього нарративу (романи В.Даниленка «Кохання в стилі бароко» і В. Шевчука «Кросворд») [Електронний ресурс] / Олена Вещикова // Режим доступу : <https://www.academia.edu/21809770/>.
4. Даниленко В. Кохання в стилі бароко / Володимир Даниленко. – Львів : ЛА «Піраміда», 2009. – 300 с.
5. Даниленко Володимир : «Львів не впускає в себе чужинців» [Електронний ресурс] / Володимир Даниленко // Режим доступу : ratusha.lviv.ua/v._danulenko.html.
6. Девдариани Н. Иррационально-мистическое проявление коллективного бессознательного в структуре духовного опыта / Н. В. Девдариани // Вестник Челябинского государственного университета. – 2011. – №14 (229). Политические науки. Востоковедение. – Вып.10. – С. 85–93
7. Зражевська Н. І. Критерії і підходи до аналізу енігматичних медіатекстів // Н. І. Зражевська // Критерії діагностики та методики розрахунку впливу медіа. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. [наук. ред. В. Різун; упоряд. Т. Скотникова] – К. : Інститут журналістики, 2014. – С. 13–16
8. Ільченко О. Місто з химерами / Олександр Ільченко. – К.: Грані-Т, 2009. – 160 с.
9. Керлот Х. Э. Словарь символов / Хуан Эдуардо Керлот.– М. : «REFL-book»,1994, – 608 с.
10. Поліщук Я. Ревізії пам'яті / Ярослав Поліщук. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2011. – 216 с.
11. Слов'янський язичницький пантеон. Темні боги. Мара [Електронний ресурс] // Режим доступу : <https://we.org.ua/kultura/mifologiya/slov-yanskyj-yazychnytskyj-panteon-temni-bogy-mara/>.
12. Степаниченко В. Л. Культурний ландшафт Києва у містичному романі Володимира Даниленка «Кохання в стилі бароко» / В. Л.Степаниченко// Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – №2 (261) – Ч. II. – 2013. – С. 86–90.
13. Сушкевич Т «Поліфонія» в тексті роману «Кохання в стилі бароко» В.Даниленка / Т. Сушкевич // Житомирські літературознавчі студії. – 2013. – Вип 7. – С.77–82.
14. Трохименко Т. Містичний детектив з присмаком бурлеску [Електронний ресурс] / Тетяна Трохименко // Артвертеп. – Режим доступу : <http://artvertep.com/print?cont=10404>.
15. Шутяк Л. Будинки також мають таємниці [Електронний ресурс] / Лілія Шутяк. – Режим доступу : bukvoid.com.ua/reviews/books/2010/02/17/074112.html.
16. Элиаде М. Священное и мирское / Пер. с фр., предисл. и коммент. Н. К. Гарбовского. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 144 с.
17. Юнг К. Г. Воспоминания, сновидения, размышления [Електронний ресурс] / Карл Густав Юнг. – Режим доступу : <http://www.lib.ru/PSHO/JUNG/memdreamrefs.txt>.
18. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени/ Карл Густав Юнг. – М. : «Прогресс», 1994. – С. 293–316.

О. А. Гольник,

Кировоградский государственный университет имени Владимира Винниченко, г. Кировоград, Украина

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ПРИЕМЫ МИСТИЧЕСКОГО (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНОВ О. ИЛЬЧЕНКО «ГОРОД С ХИМЕРАМИ» И В. ДАНИЛЕНКО «ЛЮБОВЬ В СТИЛЕ БАРОККО»)

В статье исследованы художественные средства создания эффекта мистичности. В частности исследованы принцип полифоничности изображения событий и явлений, благодаря которому имманентность (архитектурный код Киева) воспринимается как проявление трансцендентного, что свойственно мистицизму как специфической форме мировосприятия. Актуализация мифологической памяти через знаки, символы, вещи сны позволила писателям развернуть в романах апокалиптический мотив. Архетипический код произведений, который представлен в сюжетных коллизиях противостояние

Змея и Софии (Тени и Самость) в романе А. Ильченко «Город с химерами», Колядевича и Юлии Маринчук (Эго и Анимы) у В. Даниленко («Любовь в стиле барокко»), дал возможность выявить гностический подтекст романов: процесс самопознания человека. Он репрезентирует глубинные проблемы духовного бытия современного человека – поиска им своего духовного начала. В работе раскрыты символические коды произведений, выяснены роль и значение энигматического принципа развертывания сюжета как способа достижения эффекта мистичности.

Ключевые слова: мистическое; гностицизм; полифония; энигматичность; мифологичность; архетипы.

О. О. Holnyk,

Kirovograd state pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko, Kirovograd, Ukrain

**THE ARTISTIC TECHNIQUES OF «MYSTICAL» (BASED ON THE NOVELS
BY A. ILCHENKO «THE CITY WITH CHIMERAS» AND V. DANILENKO, «LOVE IN BAROQUE STYLE»)**

The subject of study are in the article art techniques create an effect of mystique. The material for the study of steel detective-mystical novels of modern Ukrainian writers V. Danilenko, «Love in Baroque style» and O. Ilchenko «the City with chimeras», which devoted to architectural mysticism of Kiev. The aim of this work is to find out psychological mechanisms of the mystical, the phenomenon of mysticism, and to describe the techniques that create the effect of mystery in fiction. In the process of research was applied principles and techniques of analytical psychology of C. G. Jung and achievements of phenomenology of myth developed by N. Eliade. Mystical poetics – relevant in contemporary literary criticism. Mystical poetics is an important issue for the study of modern literary studies. Literary texts that have appeared since the end of the twentieth and first decade of the XXI century, demonstrate the extraordinary popularity of mystical themes, plots and images, that shows the relevance for modern man, mystical and esoteric approach to the knowledge of themselves and the world. A mystical discourse in the novels of A. Il'chenko and V. Danilenko involves using artistic technique of polyphony, which enables the effect of objectification of the transcendent in the immanent. He excites the mythological memory of the reader, which fills the symbolic overtones of very real events, facts, phenomena, giving them a mystical (mysterious) meaning. Were disclosed symbolic Apocalypse's codes presented in the text, analyzes the mythological and archetype component of mystical narrative in the novels. Analyzed the poetics of the implementation of the mythological motif of the expulsion of man from Paradise, deployed in the plot of the novel A. Ilchenko «the City with chimeras», described by its Gnostic subtext and archetypal code presented in the text. Clarified component of the poetics of the myth of the novel by V. Danilenko, «Love in Baroque style»: the motive of persecution by the Mara (goddess of death) of the Sun-Bozica – Koliada's son. Discloses the symbolism of the images, analyzed enigmatic codes of the novel as a means of realizing the mystical narrative.

Key words: mystical; Gnosticism; polyphony; Enigma; mythological; archetypes.